

При вирішенні останнього питання доречним і корисним буде врахування наступного аспекту проблематики, що розглядається нами в рамках цього дослідження: з'ясування значення або необхідності врахування питання про історію розвитку власне векселю, вексельного обігу, вексельного ринку при виділенні періодів становлення та розвитку вексельного права. Тут слід зазначити, що історія векселю отримала досить багатогранне висвітлення в спеціальній літературі. При розгляданні історичних основ становлення та розвитку вексельного права врахування цього є безумовно важливим, перш за все, з точки зору розглядання векселю як об'єкту вексельного права. При цьому звертає увага існування різноманітних поглядів щодо періодизації історії розвитку векселю. В той же час, на наш погляд, необхідно виходити з того, що питання про історію становлення та розвитку вексельного права і зазначені вище питання знаходяться між собою у співвідношенні загального та спеціального, але ні в якому разі відповіді на них, пошук яких стало завданням сучасної теоретичної науки, не повинні підміняти одна одну.

Привертає увагу й інший важливий аспект указаної проблематики, пов'язаний із необхідністю розмежування історії появи та розвитку вексельного права та вексельного законодавства, адже поява і становлення законодавства, зокрема, у сфері вексельних правовідносин, може передувати появі відповідного елемента системи права. Вирішення цього завдання знаходиться, серед іншого, в площині розмежування таких понять, як система права і система законодавства і, відповідно, вирішення питання про те, чи може вважатися певне угруповання елементом системи права або елементом системи законодавства.

Історичний погляд на становлення і розвиток вексельного права потрібний і при визначенні конкретного місця вексельного права в системі українського права: зокрема, чи є достатньо підстав та обґрунтувань стверджувати про вексельне право як підгалузю цивільного права тощо.

Підняті в цьому дослідженні питання стосуються окремих аспектів проблеми історичного становлення та розвитку вексельного права, які покликані в загальних рисах окреслити напрямки майбутніх теоретичних досліджень. Поряд із цим, актуальність дослідження історичних особливостей появи вексельного права покликана ще раз довести очевидний зв'язок будь-якої історичної ретроспективи з пошуками відповідних теоретичних обґрунтувань, зокрема, у сфері дослідження місця вексельного права в системі українського права. Зазначимо і те, що вирішення питання про історію становлення та розвиток вексельного права покликане, як вбачається, обґрунтувати власне теорію вексельного права, підкреслити актуальність існуючих у цій сфері

проблем і необхідність їх вирішення, стверджувати про можливість і необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн у відповідній сфері чи регулювання певних відносин тими чи іншими елементами системи права.

Остапенко Т.О.

асистент кафедри історії держави і права ОНЮА

“КНИГА СТАТУТ ТА ІНШІ ПРАВА МАЛОРОСІЙСЬКІ” ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ПРОВЕДЕННЯ КОДИФІКАЦІЇ ПРАВА УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII ст.

Одним із найбільш цікавих результатів проведення кодифікаційних робіт в Україні-Гетьманщині є пам'ятка права другої половини XVIII ст. “Книга Статут та інші права малоросійські”, складений 1764 р. у результаті приватної кодифікації відомим кодифікатором В. Кондратьєвим. До книги В. Кондратьєв ввів:

1. Короткий покажчик маґдебурзького права з книги “Порядок”;
2. Витяг із книг Литовського Статуту “согласних” артикулів;
3. Витяги з книги “Порядок”;
4. Екстракт із книги “Статут прав малоросійських” та різні юридичні матеріали довідкового характеру (витяги про козацькі вольності і мастки; копії указів, грамот і привілеїв; реєстр книги “Порядок” В. Гроїцького; переклад алфавітного покажчика до Литовського Статуту; списки гетьманських Статей тощо).

Збірник В. Кондратьєва був цінним посібником для судді-практика. Більшість писаних джерел права іноземного походження друкувались польською або латинською мовами, що утруднювало користування ними. Ось чому з'явилася низка перекладів, а для зручності застосування до цих збірників робились покажчики чи витяги (екстракти) з них. Здебільшого це стосувалося збірників маґдебурзького права у книзі “Порядок”. Короткий покажчик до цієї книги якраз і розробив В. Кондратьєв.

Короткий покажчик складено так: зліва під назвою окремого інституту права (про суд, суддів, позов, сторони у суді, а також про докази, спадщини, виконання вироків, про злочини та ін.) виписана основна ідея правової норми, а потім, праворуч, дається вказівка на скорочену назву відповідної книжки маґдебурзького права і на сторінку, де міститься текст правової норми. Всього є 44 такі назви. До цієї частини збірника В.Кондратьєва зроблені додатки у вигляді витягів із книги “Порядок” (більшість), Зерцала Саксонів, Соборного Уложення 1649 р. та імператорського указу від 12 листопада 1721 р. Короткий

покажчик у книзі “Порядок” дає змогу простежити судову організацію і судовий процес за маґдебурзьким правом, а також зазначає в якому широкому колі діючих джерел повинні були орієнтуватися судді.

Друга частина збірника В. Кондратьєва – “Витяг з книги Статута артикулов всех разделов по порядку, с означением, к какому который согласный или приливный”. Автор виписав артикули всіх 14 розділів Литовського Статуту 1588 р. і в кожному з них назвав, які артикули інших розділів необхідно брати до уваги при застосуванні тієї чи іншої правової норми. Наприклад, розділу 1 артикул 1 “к ему прилични до первого пункта раздел XIV, артикул 3 и 54, розд. III, арт.42-й”.

У польських виданнях Литовського Статуту такі посилання зроблені до пунктів і артикулів всіх розділів. У його перекладах і рукописних копіях вказівки на відповідні артикули, зазвичай були опущені. Тому покажчики, зроблені у витягу з книги Статута, були корисними для практиків і розповсюджувались серед суддів. Покажчик давав змогу суддям з'ясувати основну правову норму в зв'язку з відповідними нормами інших розділів Литовського Статуту.

При розгляді кримінальних справ корисною вважалась третя частина збірника В. Кондратьєва – витяги із книги “Порядок” під назвою “Коротко виписано з прав Малоросійських книги “Порядку”, з артикулов права маґдебурзького, права цесарського, з означением, какие в тех правах за вини положено наказание и казнь и на каких именно значит страницах”. З чотирьох частин книги “Порядок” зроблено 124 виписки, з Артикулів права маґдебурзького – 86 і з права цесарського – 40; всього – 250 виписів. Ця частина теж складена як покажчик до писаних джерел маґдебурзького права. У тексті зліва подано порядковий номер, потім викладено теми правової норми, а наприкінці зроблено посилання на сторінку відповідної книги. На відміну від першої частини збірника, де систематизовано предметний покажчик, у третій частині витяги позначені в порядковому вигляді, як це було в офіційних книгах маґдебурзького права.

З відновленням станових судів з'явилося все більше різноманітних посібників для практичних працівників. Таким посібником був “Екстракт з книги Статута прав малоросійських”, що становив четверту частину збірника В. Кондратьєва. Цей екстракт вміщував стислий виклад Литовського Статуту. В тексті артикулів, як і в Литовському Статуті польських видань, зроблені посилання на відповідні артикули інших розділів.

Розглянуті окремі частини і весь збірник В. Кондратьєва не мали офіційного значення. Але цей збірник був корисним для працівників відновлених станових судів – земського, гродського і

підкоморського. Він давав змогу суддям вільніше орієнтуватись у правових нормах Литовського Статуту та джерел маґдебурзького права.

Поперечна Н.В.

викладач кафедри теорії та історії держави і права, Міжнародний гуманітарний університет

МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ: ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Правовий порядок Запорізької Січі є виключно неординарним явищем, соціально-правовим феноменом, який, з однієї сторони, проливає світло на особливості формування правових традицій українського народу, його ментальних характеристик, “природної” здатності до впорядкування та організації суспільної життєдіяльності, а з іншої – виявляє значний пласт правового життя, що є недослідженим вітчизняною юриспруденцією за очевидної актуальності цієї проблематики для сучасного правового розвитку України. Правовий порядок Запорізької Січі у теоретико-правовому баченні є досить завершеним не тільки у характеристиках стану правового буття тогочасного суспільства, на всі сторони (і на правову сферу також) якого запорізьке козацтво здійснювало потужний вплив. “Інфраструктуру” (А.Ф.Крижанівський) цього правового порядку складала система інституційного характеру, яка була в основі його формування та підтримання.

Важливим фактором правового порядку української держави козацької доби є утворення самобутньої правової системи, яка була інституційно-нормативною основою формування і підтримання правового порядку у тогочасному українському суспільстві.

Козацький ідеал права відіграв значну роль у розвитку українського суспільства, він став фактором формування правового життя не тільки Запорізької Січі, але й всіх українських земель, і зі всією очевидністю матеріалізувався під час повстань, коли на звільненій території вводилися козацькі порядки. Фактом свого існування козацтво дало помітний імпульс розвитку правової свідомості народу, забезпечило появу нових елементів ментальності, пов'язаних зі свободою і власною державою.

Про значущість правового порядку у Запорізькій Січі свідчить та обставина, що суддя був другою особою після кошового отамана. Як і кошового отамана, його обирали на військовій раді з простого товариства. Суддя був охоронцем тих предківських звичаїв і одвічних порядків, на яких базувався весь лад козацького життя. У своїх рішеннях він керувався не писаним зако-